

Dz.U. 1991 Nr 17 poz. 371**USTAWA****z dnia 24 stycznia 1991 r.****o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego**

Opracowano na podstawie: tj. Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 371, Nr 181, poz. 1515, z 2003 r. Nr 72, poz. 658, z 2004 r. Nr 46, poz. 444, Nr 281, poz. 2779, z 2005 r. Nr 163, poz. 1362, z 2006 r. Nr 170, poz. 1217, z 2007 r. Nr 99, poz. 658.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uznaje szczególne zasługi dla Polski tych wszystkich obywateli polskich, którzy walczyli o suwerenność i niepodległość Ojczyzny, nie szczędząc życia i zdrowia na polach walki zbrojnej - w formacjach Wojska Polskiego, armii sojusznicznych, a także w podziemnych organizacjach niepodległościowych i w działalności cywilnej - z narażeniem na represje.

Sejm stwierdza, że władze III Rzeszy Niemieckiej, ówczesne władze Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i komunistyczny aparat represji w Polsce są winni cierpień zadanych wielu obywatelom Państwa Polskiego ze względów narodowościowych, politycznych i religijnych. Spowodowały one śmierć wielu milionów, a dla wielu stały się przyczyną trwałej utraty zdrowia.

Kombatantom oraz ofiarom represji należy jest głęboki szacunek wszystkich rodaków oraz szczególna troska i opieka ze strony instytucji państwowych, samorządów terytorialnych i organizacji społecznych. Dając wyraz tym intencjom - uchwała się, co następuje:

Rozdział 1**Przepisy ogólne****Art. 1.**

1. Kombatantami są osoby, które brały udział w wojnach, działaniach zbrojnych i powstaniach narodowych, wchodząc w skład formacji wojskowych lub organizacji walczących o suwerenność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Za działalność kombatancką uznaje się:
 - 1) pełnienie służby wojskowej w Wojsku Polskim lub w polskich formacjach wojskowych przy armiach sojusznicznych podczas działań wojennych prowadzonych na wszystkich frontach przez Państwo Polskie,
 - 2) uczestniczenie w ramach polskich formacji i organizacji wojskowych w I wojnie światowej, w powstaniach narodowych i walkach o odzyskanie lub utrzymanie terytoriów Rzeczypospolitej Polskiej,
 - 3) pełnienie służby w polskich podziemnych formacjach i organizacjach, w tym w działających w ramach tych organizacji oddziałach partyzanckich w okresie wojny 1939-1945,
 - 4) pełnienie służby wojskowej w armiach sojusznicznych, a także w sojusznicznych organizacjach ruchu oporu w okresie wojny 1939-1945, z wyjątkiem formacji Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych Związku Socjali-

- stycznych Republik Radzieckich (NKWD) oraz innych specjalnych formacji, które prowadziły działalność przeciwko ludności polskiej,
- 5) pełnienie służby w polskich podziemnych formacjach wojskowych lub organizacjach niepodległościowych na terytorium Państwa Polskiego w jego granicach sprzed dnia 1 września 1939 r. oraz w granicach powojennych w okresie od wkroczenia armii Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) do końca 1956 r., jeżeli były to formacje lub organizacje stawiające sobie za cel niepodległość i suwerenność Rzeczypospolitej,
 - 6) uczestniczenie w walkach w jednostkach Wojska Polskiego oraz zmilitaryzowanych służbach państwowych z oddziałami Ukraińskiej Powstańczej Armii oraz grupami Wehrwofu,
 - 7) uczestniczenie w tzw. Niszczycielskich Batalionach („Istriebitelnych Batalionach”) na dawnych ziemiach polskich w województwach: lwowskim, stanisławowskim, tarnopolskim i wołyńskim w obronie ludności polskiej przed ukraińskimi nacjonalistami, w latach 1944-1945.

Art. 2.

Za działalność równorzędną z działalnością kombatancką uznaje się:

- 1) pełnienie funkcji cywilnych we władzach powstań narodowych oraz w administracji podziemnego Państwa Polskiego w okresie wojny 1939-1945, a także w podziemnych niepodległościowych organizacjach cywilnych w latach 1945-1956,
- 2) udział w okresie do 31 grudnia 1945 r. w walkach o zachowanie suwerenności i niepodległości Państwa Polskiego w zmilitaryzowanych służbach państwowych,
- 3) prowadzenie w okresie wojny 1939-1945 zorganizowanego i profesjonalnego tajnego nauczania dzieci i młodzieży,
- 3¹) dawanie schronienia osobom narodowości żydowskiej lub innym osobom, za których ukrywanie w latach 1939-1945, ze względu na ich narodowość lub działalność na rzecz suwerenności i niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej - groziła kara śmierci,
- 4) zaokrętownie marynarzy polskich w charakterze członków załogi na statku bandery własnej lub bandery koalicyjnej, przeznaczonym do działań wojennych w okresie wojny 1939-1945,
- 5) uczestniczenie w latach 1914-1945 w walkach o polskość i wolność narodową Śląska, Wielkopolski, Ziemi Lubuskiej, Gdańska, Pomorza i Ziemi Kaszubskiej oraz Warmii i Mazur, a także innych ziem zagarniętych przez zaborców,
- 6) czynny udział w zbrojnym wystąpieniu o wolność i suwerenność Polski w Poznaniu w czerwcu 1956 r., który spowodował śmierć lub uszczerbek na zdrowiu,
- 7) poniesienie śmierci, uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia na czas powyżej siedmiu dni w grudniu 1970 r. na Wybrzeżu wskutek działania wojska lub milicji podczas wystąpień wolnościowych.

Art. 3.

Do okresów działalności kombatanckiej lub równorzędnej z działalnością kombatancką zalicza się również czas przebywania:

- 1) w niewoli lub obozach internowanych oraz w obozach podległych Głównemu Zarządowi do Spraw Jeńców Wojennych i Internowanych (GUPWI) NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR, i obozach podległych Wydziałowi Obozów Kontrolno-Filtracyjnych NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR, spowodowanego działalnością kombatancką, o której mowa w art. 1 ust. 2,
- 2) w hitlerowskich więzieniach, obozach koncentracyjnych i ośrodkach zagłady oraz w innych miejscach odosobnienia, w których warunki pobytu nie różniły się od warunków w obozach koncentracyjnych, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa, a także w więzieniach i poprawczych obozach pracy oraz poprawczych koloniach pracy podległych Głównemu Zarządowi Obozów i Kolonii Poprawczych (GUŁag) NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR, a także w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski - spowodowanego działalnością, o której mowa w art. 1 ust. 2 i art. 2.

Art. 4.

1. Przepisy ustawy stosuje się również do osób, które podlegały represjom wojennym i okresu powojennego. Represjami w rozumieniu ustawy są okresy przebywania:

- 1) z przyczyn politycznych, narodowościowych, religijnych i rasowych:
 - a) w hitlerowskich więzieniach, obozach koncentracyjnych i ośrodkach zagłady,
 - b) w innych miejscach odosobnienia, w których warunki pobytu nie różniły się od warunków w obozach koncentracyjnych, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa,
 - c) w innych miejscach odosobnienia, w których pobyt dzieci do lat 14 miał charakter eksterminacyjny, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa,
- 2) z przyczyn narodowościowych i rasowych w gettach,
- 3) z przyczyn politycznych, religijnych i narodowościowych:
 - a) w więzieniach oraz poprawczych obozach pracy i poprawczych koloniach pracy podległych Głównemu Zarządowi Obozów i Kolonii Poprawczych NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR,
 - b) na przymusowych zesłaniach i deportacji w ZSRR,
- 4) w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski na mocy skazania w latach 1944-1956, na podstawie przepisów wydanych przez władze polskie, przez sądy powszechne, wojskowe i specjalne albo w latach 1944-1956 bez wyroku - za działalność polityczną bądź religijną, związaną z walką o suwerenność i niepodległość.

2. Przepisy ustawy stosuje się także do osób, które jako dzieci zostały odebrane rodzicom w celu poddania eksterminacji lub w celu przymusowego wynarodowienia.

Art. 5.

Okresy, o których mowa w art. 1 ust. 2 oraz w art. 2-4, ustala się w miesiącach. W przypadku braku danych do ustalenia takiego okresu, przyjmuje się okres w wymiarze 1 miesiąca.

Art. 6.

Ilekoć w ustawie jest mowa o stowarzyszeniach kombatanckich, rozumie się przez to stowarzyszenia lub związki stowarzyszeń działające na podstawie prawa o stowarzyszeniach, zrzeszające kombatanatów lub ofiary represji wojennych i okresu powojennego.

Art. 6¹.

Dzień 1 września ustanawia się Dniem Weterana.

Art. 7.

1. Urząd jest centralnym organem administracji rządowej.
2. Urząd do Spraw Kombatanatów i Osób Represjonowanych podlega ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego.
3. Urzędem do Spraw Kombatanatów i Osób Represjonowanych kieruje kierownik tego urzędu powoływany przez Prezesa Rady Ministrów, spośród osób należących do państwowego zasobu kadrowego, na wniosek ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Prezes Rady Ministrów odwołuje kierownika urzędu.
4. Prezes Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi szczegółowy zakres działania i organizację Urzędu do Spraw Kombatanatów i Osób Represjonowanych.

Art. 7¹.

Przy Kierowniku Urzędu do Spraw Kombatanatów i Osób Represjonowanych działa Rada do Spraw Kombatanatów i Osób Represjonowanych, zwana dalej „Radą”, jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach objętych działaniem Urzędu.

Art. 7².

1. W skład Rady wchodzi od 12 do 15 członków.
2. Członkowie Rady są powoływani spośród kombatanatów i osób represjonowanych i odwoływani przez Kierownika Urzędu do Spraw Kombatanatów i Osób Represjonowanych.
3. Członkowie Rady pełnią swoją funkcję społecznie.
4. Kierownik Urzędu do Spraw Kombatanatów i Osób Represjonowanych określi, w drodze zarządzenia, organizację i tryb pracy Rady.

Art. 7³.

1. Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiaty należy:
 - 1) realizacja dla kombatantów i osób represjonowanych zadań w zakresie opieki zdrowotnej i usług opiekuńczych,
 - 2) organizacja na terenie powiatu obchodu rocznic w celu upamiętnienia walki o niepodległość Polski oraz uczczenia pamięci ofiar wojny i okresu powojennego,
 - 3) świadczenie pomocy w przygotowywaniu udokumentowanych wniosków o przyznanie w drodze wyjątku emerytur i rent,
 - 4) analiza sytuacji życiowej kombatantów i osób represjonowanych oraz podejmowanie w tym zakresie stosownych inicjatyw.
2. Do zadań wojewody należy w szczególności:
 - 1) (uchylony),
 - 2) ustalanie sposobu wykonywania zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiaty,
 - 3) realizacja działań zmierzających do integracji środowisk kombatanckich i koordynacji ich działań.
3. Samorząd powiatowy oraz wojewoda współdziałają przy realizacji swoich zadań z organizacjami społecznymi oraz stowarzyszeniami kombatantów i osób represjonowanych.
4. Do wypełniania zadań określonych w ust. 1 i 2 wojewoda może powołać pełnomocnika w porozumieniu z Kierownikiem Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych.

Art. 8.

1. Prezes Rady Ministrów, na wniosek Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, określi, w drodze rozporządzenia:
 - 1) po zasięgnięciu opinii Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz ministra właściwego do spraw obrony narodowej i ministra właściwego do spraw wewnętrznych - formacje i organizacje, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 5 oraz art. 2 pkt 1,
 - 2) po zasięgnięciu opinii Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu - miejsca odosobnienia, w których warunki pobytu nie różniły się od warunków w obozach koncentracyjnych, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa, a także więzienia i obozy NKWD lub będące pod nadzorem NKWD, w których były osadzone osoby narodowości polskiej lub obywatele polscy innych narodowości, oraz obozy, o których mowa w art. 3 pkt 2 i w art. 4 ust. 1 pkt 1 lit. b) i lit. c) oraz w pkt 3.
2. Na wniosek osoby zainteresowanej:
 - 1) prezes sądu okręgowego, z zastrzeżeniem pkt 2 lit. a), potwierdza okoliczność, o której mowa w art. 4 ust. 1 pkt 4,
 - 2) Prezes Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu potwierdza okoliczność, o której mowa:

- a) w art. 4 ust. 1 pkt 4, w przypadku osadzenia bez wyroku w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia na terytorium Polski,
- b) w art. 4 ust. 2.

Rozdział 2

Uprawnienia pracownicze

Art. 9.

1. Okresy, o których mowa w art. 1 ust. 2 oraz w art. 2, 3 i 4 ust. 1, zalicza się do okresów zatrudnienia, od których zależy przyznanie lub wysokość świadczeń przysługujących pracownikom od pracodawcy.
2. *Minister Pracy i Polityki Socjalnej* w porozumieniu z Kierownikiem Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady i tryb zaliczania okresów, o których mowa w ust. 1, do okresu zatrudnienia.

w ust. 2 w art. 9 (kursywa) - obecnie: minister właściwy do spraw pracy

Art. 10.

Kombatantom i osobom, o których mowa w art. 2 i 4, zwanym dalej „innymi osobami uprawnionymi”, pozostającym w zatrudnieniu, zwiększa się przysługujący im urlop wypoczynkowy o 10 dni roboczych. Zwiększenie to nie przysługuje, jeżeli osoby te korzystają z urlopu o wymiarze przekraczającym 26 dni roboczych w ciągu roku.

Art. 11.

1. Rozwiązanie stosunku pracy z kombatantem lub inną osobą uprawnioną w okresie 2 lat przed osiągnięciem wieku uprawniającego do wcześniejszego przejścia na emeryturę, o którym mowa w art. 14, może nastąpić po uprzednim uzyskaniu zgody starosty.
2. Przepis ust. 1 nie dotyczy osób zajmujących kierownicze stanowiska obsadzone w drodze powołania oraz osób, które spełniają warunki wymagane do uzyskania emerytury, a także rozwiązania stosunku pracy bez wypowiedzenia z winy pracownika.

Rozdział 3

Uprawnienia emerytalne

Art. 12.

1. Kombatantom będącym inwalidami wojennymi lub wojskowymi przysługują świadczenia pieniężne i inne uprawnienia przewidziane w przepisach ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 87 i Nr 181, poz. 1515).
- 1a. Członkom rodzin pozostałym po kombatantach będących inwalidami wojennymi lub wojskowymi przysługują świadczenia pieniężne i inne uprawnienia przewi-

dziane w przepisach ustawy, o której mowa w ust. 1, z wyłączeniem uprawnienia określonego w art. 23b tej ustawy.

2. Świadczenia pieniężne i inne uprawnienia przewidziane w przepisach ustawy, o której mowa w ust. 1, z wyłączeniem uprawnienia określonego w art. 23b tej ustawy, przysługują na zasadach określonych w tych przepisach również:
 - 1) osobom, które zostały zaliczone do jednej z *grup inwalidów* wskutek *inwalidztwa* pozostającego w związku z pobytem w miejscach, o których mowa w art. 3 i art. 4 ust. 1,
 - 2) członkom rodzin pozostałym po osobach pobierających w chwili śmierci rentę z tytułu *inwalidztwa*, o którym mowa w pkt 1.
3. Za *inwalidztwo* pozostające w związku z pobytem w miejscach, o których mowa w art. 3 i art. 4 ust. 1, uważa się *inwalidztwo* będące następstwem zranień, kontuzji bądź innych obrażeń lub chorób powstałych w związku z tym pobytem.
4. Związek zranień, kontuzji bądź innych obrażeń lub chorób z pobytem w miejscach, o których mowa w art. 3 i art. 4 ust. 1, a także związek *inwalidztwa* z takim pobytem ustala *komisja lekarska do spraw inwalidztwa i zatrudnienia*.
5. Dokumentem potwierdzającym prawo do korzystania z uprawnień, o których mowa w ust. 1, jest legitymacja osoby represjonowanej wystawiona przez organ rentowy.
6. Legitymacja osoby represjonowanej, o której mowa w ust. 5, podlega z dniem śmierci osoby represjonowanej anulowaniu przez organ rentowy.
7. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego określi, w drodze rozporządzenia, tryb wydawania i anulowania legitymacji osoby represjonowanej, dokumenty wymagane do wydania legitymacji osoby represjonowanej oraz wzór legitymacji osoby represjonowanej, kierując się koniecznością zapewnienia sprawności postępowania przy wydawaniu legitymacji osób represjonowanych.

w pkt 1 i 2 w ust. 2
oraz w ust. 3 w art.
12 (kursywa) obecnie:
niezdolność do
pracy;
w ust. 4 w art. 12
(kursywa) obecnie:
lekarz orzecznik ZUS

Art. 13.

Okresy, o których mowa w art. 1 ust. 2 oraz w art. 2-4, zalicza się w wymiarze podwójnym do okresu, od którego zależy przyznanie emerytury lub renty - na zasadach określonych w ustawie *o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw*.

Art. 14.

1. Kombatanci i inne osoby uprawnione mogą, na swój wniosek, przejść na emeryturę po osiągnięciu 55 lat przez kobietę i 60 lat przez mężczyznę, jeżeli mają okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do kombatantów i innych osób uprawnionych, nabywających prawo do emerytury z innych tytułów niż zatrudnienie.
3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.

w art. 13 (kursywa)
obecnie: w przepisach
o emeryturach i
rentach z FUS

Art. 15.

1. Kombatantom i innym osobom uprawnionym, pobierającym emeryturę lub rentę albo uposażenie w stanie spoczynku bądź uposażenie rodzinne, przysługuje dodatek, zwany dalej „dodatkiem kombatanckim”, w wysokości 144,25 zł miesięcznie.

2. Dodatek, o którym mowa w ust. 1, przysługuje obok emerytury lub renty i nie jest uwzględniany przy ustalaniu wskaźnika indywidualnego wymiaru świadczenia, określonego w *przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*.
3. W razie zbiegu prawa do kilku świadczeń o charakterze emerytalno-rentowym, przysługuje tylko jeden dodatek kombatancki, o którym mowa w ust. 1.
- 3¹. W razie zbiegu prawa do uposażenia w stanie spoczynku albo uposażenia rodzinnego z prawem do świadczeń o charakterze emerytalnym lub rentowym, ust. 3 stosuje się odpowiednio.
4. Osobie uprawnionej jednocześnie do dodatku kombatanckiego i dodatku z tytułu tajnego nauczania na podstawie odrębnych przepisów przysługuje tylko jeden z tych dodatków - wyższy lub wybrany przez zainteresowanego.
5. Kwota dodatku kombatanckiego, o której mowa w ust. 1, ulega podwyższeniu przy zastosowaniu wskaźnika waloryzacji emerytur i rent - od miesiąca, w którym jest przeprowadzona waloryzacja.
6. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ogłasza w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” co najmniej na 12 dni roboczych przed najbliższym terminem waloryzacji należną od tego terminu kwotę dodatku kombatanckiego.

[7. W 2002 r. dodatek kombatancki nie podlega waloryzacji.]

ust. 7 niezgodny z Konstytucją - wyrok TK (Dz.U. z 2004 r. Nr 46, poz. 444)

Art. 16.

1. Kombatantom i innym osobom uprawnionym, które nie mają prawa do emerytury lub renty na podstawie przepisów o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin lub na podstawie innych przepisów, jeżeli nie mają niezbędnych środków utrzymania, może być przyznana w drodze wyjątku:
 - 1) emerytura, jeżeli osiągnęli wiek: 55 lat kobieta i 60 lat mężczyzna,
 - 2) renta inwalidzka, jeżeli zostali zaliczeni do jednej z grup inwalidów.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do członków rodzin pozostałych po kombatantach i innych osobach uprawnionych, jeżeli spełniają warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej.
3. Emerytury i renty, o których mowa w ust. 1 i 2, przyznaje się odpowiednio w wysokości najniższej emerytury, *renty inwalidzkiej* lub renty rodzinnej, określonej w *przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*.
4. Do emerytur i rent, o których mowa w ust. 1 i 2, przysługują dodatki: pielęgnacyjny oraz do rent rodzinnych - dodatek dla sierot zupełnych, na zasadach i w wysokości przewidzianych w *przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*, a także dodatek kombatancki.
5. W razie śmierci osoby, o której mowa w ust. 1 i 2, przysługuje zasiłek pogrzebowy.
6. Świadczenia, o których mowa w ust. 1 i 2, przyznaje Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Art. 17.

1. Do ustalania wysokości świadczeń, o których mowa w art. 15 i 16, oraz w innych sprawach nieokreślonych w ustawie mają zastosowanie odpowiednio przepisy *o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*.
2. *Minister Pracy i Polityki Socjalnej* w porozumieniu z Kierownikiem Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych określa, w drodze rozporządzenia, tryb postępowania w sprawach, o których mowa w art. 15 i 16.

Rozdział 4**Ochrona zdrowia, pomoc socjalna i inne uprawnienia****Art. 18.**

1. Kombatanci i inne osoby uprawnione korzystają z pierwszeństwa do środowiskowej opieki socjalnej w miejscu zamieszkania, w uzyskaniu miejsc w domach pomocy społecznej, zwłaszcza w domach przeznaczonych dla kombatantów, oraz opieki zdrowotnej.
- 1a. Kombatanci, o których mowa w art. 1, mają także prawo do nieodpłatnych świadczeń zdrowotnych w zakładach opieki zdrowotnej podległych Ministrowi Obrony Narodowej.
2. Szczególne prawo do opieki, o której mowa w ust. 1, wraz z zachowaniem uprawnień do leczenia w zakładach służby zdrowia, nabytych podczas pracy zawodowej, przysługuje kombatantom i innym osobom uprawnionym również po przejściu na emeryturę lub rentę.
3. Właściwi ministrowie, w porozumieniu z Kierownikiem Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, określają w stosunku do podległych im placówek służby zdrowia i pomocy społecznej szczegółowe zasady, formy oraz zakres korzystania z uprawnień, o których mowa w ust. 1, 1a i 2.

Art. 19.

1. Kombatantom i innym osobom uprawnionym znajdującym się w trudnych warunkach materialnych oraz w związku z zaistnieniem zdarzeń losowych - może być przyznana doraźna lub okresowa pomoc pieniężna. Pomoc taka może być również przyznana na częściowe pokrycie kosztów zakupu wózka inwalidzkiego, sprzętu rehabilitacyjnego, dostosowanie pomieszczeń mieszkalnych do rodzaju inwalidztwa, opłacanie pomocy pielęgnacyjnej, a w stosunku do niewidomych oraz ciężko poszkodowanych inwalidów - kosztów zakupu innego, ułatwiającego pracę i życie, sprzętu pomocniczego.
2. Dla pokrycia kosztów pomocy pielęgnacyjnej, o której mowa w ust. 1, pomoc finansową w pierwszej kolejności przyznaje się kombatantom lub innym osobom uprawnionym, wymagającym takiej pomocy, którzy przekroczyli 70 lat życia.
- 2a. Uprawnienia, o których mowa w ust. 1 i 2, przysługują również wdowom lub wdowcom - emerytom, rencistom lub inwalidom pozostałym po kombatantach i innym osobach uprawnionych.

3. Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych dokonuje podziału środków na pomoc pieniężną, o której mowa w ust. 1, 2 i 2a.
4. Pomoc, o której mowa w ust. 1, jest zadaniem zleconym gminie. Pomoc tę przyznaje i udziela jej kierownik ośrodka pomocy społecznej działający z upoważnienia rady gminy. W przypadkach osób pobierających rentę inwalidy wojennego pomoc tę przyznają i udzielają jej - Związek Inwalidów Wojennych RP i Związek Ociemniałych Żołnierzy RP.
- 4a. Do postępowania w sprawie pomocy, o której mowa w ust. 1, mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego.
5. *Minister Pracy i Polityki Socjalnej* określi, w drodze rozporządzenia, kryteria, formy i tryb przyznawania i udzielania pomocy, o której mowa w art. 19.
6. W szczególnie uzasadnionych przypadkach Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych na wniosek kombatanta, innej osoby uprawnionej lub osoby, o której mowa w ust. 2a, może przyznać pomoc pieniężną na innych warunkach niż określone w rozporządzeniu, o którym mowa w ust. 5.
7. Do wniosku o przyznanie pomocy pieniężnej w trybie określonym w ust. 6 dołącza się stanowisko kierownika ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy, zwanego dalej „kierownikiem”.
8. Stanowisko kierownika powinno zawierać informacje o sytuacji rodzinnej, materialnej oraz o pomocy udzielanej wnioskodawcy przez ośrodek pomocy społecznej, a także opinię co do zasadności przyznania pomocy pieniężnej.
9. W przypadku złożenia wniosku bez stanowiska, Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych występuje do kierownika o jego przesłanie.
10. Kierownik jest zobowiązany przekazać stanowisko Kierownikowi Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych w terminie 30 dni od dnia otrzymania wystąpienia.
11. O przyznaniu pomocy pieniężnej Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych informuje kierownika.
12. Przepisów ust. 7-11 nie stosuje się do wniosków składanych przez osoby zamieszkałe poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 20.

1. Kombatantom i innym osobom uprawnionym przysługuje ulga taryfowa w wysokości 50% przy przejazdach środkami komunikacji miejskiej.
2. Kombatantom i innym osobom uprawnionym - emerytom, rencistom i inwalidom oraz osobom pobierającym uposażenie w stanie spoczynku lub uposażenie rodzinne, poza uprawnieniami określonymi w ust. 1, przysługuje:
 - 1) ulga w wysokości 37% w komunikacji krajowej przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego w:
 - a) 1 i 2 klasie pociągów osobowych i pospiesznych i autobusowego w komunikacji zwykłej i przyspieszonej - na podstawie biletów jednorazowych,
 - b) 2 klasie pociągów innych niż osobowe i pospieszne - na podstawie biletów jednorazowych,

- 2) dodatek kompensacyjny w wysokości 15% dodatku kombatanckiego, o którym mowa w art. 15,
 - 3) ryczałt energetyczny w wysokości 50% taryfowych opłat za korzystanie z energii elektrycznej, gazowej i ciepłej na cele domowe, obliczony na podstawie norm ilościowych ustalonych przez Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, z uwzględnieniem pkt 4,
 - 4) w 2002 r. ryczałt energetyczny za korzystanie z energii elektrycznej, gazowej i ciepłej na cele domowe w wysokości 88,23 zł.
- 2a. Osoba uprawniona do ulgowego przejazdu, o której mowa w ust. 2 pkt 1 lit. b), korzystająca z przejazdu w klasie 1, zobowiązana jest do uiszczenia dopłaty w wysokości stanowiącej różnicę między należnością za pełnopłatny przejazd w klasie 1 a należnością za pełnopłatny przejazd w klasie 2.
3. Uprawnienia, o których mowa w ust. 2, przysługują również wdowom lub wdowcom - emerytom i rencistom oraz osobom pobierającym uposażenie w stanie spoczynku lub uposażenie rodzinne pozostałym po kombatantach i innych osobach uprawnionych.
- 3a. W przypadku zbiegu prawa do więcej niż jednego świadczenia emerytalnego lub rentowego przysługuje jeden dodatek kompensacyjny, o którym mowa w ust. 2 pkt 2.
- 3b. W przypadku zbiegu prawa do więcej niż jednego świadczenia emerytalnego lub rentowego przysługuje jeden ryczałt energetyczny, o którym mowa w ust. 2 pkt 3.
4. (uchylony).
5. (uchylony).
- 5a. Minister właściwy do spraw transportu określi, w drodze rozporządzenia, rodzaje dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów, o których mowa w ust. 2 pkt 1.
6. Właściwe organy administracji rządowej oraz organy jednostek samorządu terytorialnego i ich związków określają szczegółowe zasady stosowania ulg i uprawnień, o których mowa w ust. 1-3.

Art. 20¹.

1. Kombatantom i innym osobom uprawnionym, które łącznie spełniają następujące warunki:
 - 1) nie posiadają prawa do żadnych świadczeń rentowych lub emerytalnych ani prawa do uposażenia w stanie spoczynku albo uposażenia rodzinnego,
 - 2) nie osiągają dochodów z tytułu pracy, pozarolniczej działalności gospodarczej podlegającej ubezpieczeniu społecznemu lub z tytułu rolniczej działalności gospodarczej podlegającej obowiązkowemu ubezpieczeniu rolników,
 - 3) osiągnęły wiek 55 lat kobiety i 60 lat mężczyźni,przysługuje świadczenie w wysokości dodatku kombatanckiego, o którym mowa w art. 15 ust. 1.
2. Osobom, o których mowa w ust. 1, przysługują także uprawnienia określone w art. 20 ust. 2.
3. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, tryb postępowania przy przyznawaniu, wypłacaniu oraz finansowaniu świadczeń, o których mowa w ust. 1 i 2.

Art. 20².

1. Uznaje się zasługi osób, które z narażeniem życia, zdrowia lub wolności ukrywały i ratowały osoby ścigane przez okupacyjne władze niemieckie lub sowieckie, a także przez polskie władze okresu powojennego do 1956 r. z powodu ich działalności na rzecz suwerenności i niepodległości Polski oraz z przyczyn narodowościowych, religijnych i rasowych. W dowód uznania tych zasług Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych występuje, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, z wnioskiem do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o nadanie odznaczeń przewidzianych w ustawie z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach (Dz.U. Nr 90, poz. 450, z 1999 r. Nr 101, poz. 1177 i z 2000 r. Nr 62, poz. 718).
2. Za osoby spełniające warunki, o których mowa w ust. 1, uznaje się zwłaszcza obywateli polskich odznaczonych medalem „Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata” przez Instytut Yad Vashem w Jerozolimie.
3. Do osób, o których mowa w ust. 1 i 2, nie stosuje się przepisów o świadczeniach przewidzianych w rozdziałach 2, 3 i 4.

Rozdział 5**Zasady orzekania o uprawnieniach****Art. 21.**

1. Uprawnienia określone w ustawie przysługują osobie, która uzyska decyzję potwierdzającą działalność wymienioną w art. 1 ust. 2 i w art. 2 albo fakty, o których mowa w art. 4, posiada obywatelstwo polskie lub posiadała je w okresie działalności kombatanckiej bądź w okresie podlegania represjom, z zastrzeżeniem ust. 2.
2. Uprawnienia, o których mowa w ust. 1, nie przysługują osobie, która:
 - 1) w okresie wojny 1939-1945 kolaborowała z hitlerowskim okupantem,
 - 2) przymusowo pełniła służbę w armii niemieckiej lub dobrowolnie zadeklarowała odstępstwo od narodowości polskiej, jeżeli potem do końca wojny nie brała udziału w walce o niepodległość Polski,
 - 2¹) kolaborowała z radzieckimi władzami okupacyjnymi w latach 1939-1941,
 - 3) w okresie od września 1939 r. do końca 1956 r. służyła w NKWD albo w innych organach represji ZSRR działających przeciwko Narodowi i Państwu Polskiemu,
 - 4) w latach 1944-1956:
 - a) pełniła służbę lub funkcję i była zatrudniona w strukturach Urzędów Bezpieczeństwa, Służby Bezpieczeństwa i Informacji Wojskowej, a także nadzorujących je komórkach jednostek zwierzchnich związanych ze stosowaniem represji wobec osób działających na rzecz suwerenności i niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej,
 - b) była zatrudniona, pełniła służbę lub funkcję w jednostkach organizacyjnych lub na stanowiskach związanych ze stosowaniem represji wobec osób podejrzanych lub skazanych za działalność podjętą na rzecz suwerenności i niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej.

- w organach prokuratury i prokuraturze wojskowej,
 - w sądownictwie powszechnym lub wojskowym,
 - w służbie więziennej,
- c) była zatrudniona, pełniła służbę lub funkcję w aparacie bezpieczeństwa publicznego poza strukturami Urzędów Bezpieczeństwa, Służby Bezpieczeństwa lub Informacji Wojskowej, jeżeli podczas i w związku z tą działalnością wykonywała zadania śledcze i operacyjne związane bezpośrednio ze zwalczaniem organizacji oraz osób działających na rzecz suwerenności i niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej,
- d) była funkcjonariuszem organów bądź jednostek organizacyjnych Polskiej Partii Robotniczej lub Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, do których właściwości rzeczowej - terenowej i centralnej - należał nadzór nad instytucjami, o których mowa w lit. a) i b), bądź nad zadaniami, o których mowa w lit. c),
- 5) uchybiła godności obywatela polskiego, wykorzystując władzę otrzymaną od instytucji stosujących represje do ciemnienia współwięźniów,
- 6) uchybiła godności obywatela polskiego, donosząc władzom komunistycznym o żołnierzach podziemia, legionistach, organizacjach podziemnych, partyzanckich i tych wszystkich, których obejmują art. 2 i 4,
- 7) dopuściła się zabójstwa lub innej zbrodni wobec osób cywilnych w okresie do 31 grudnia 1956 r. w związku z działalnością uznaną za działalność kombatancką lub równorzędną w rozumieniu ustawy, za co została skazana prawomocnym wyrokiem sądu.
3. Nie stosuje się przepisu ust. 2 pkt 4 lit. a) i b) wobec osób:
- 1) które przedłożą dowody, że do wymienionych służb i organów zostały skierowane przez organizacje niepodległościowe lub przez te organizacje były zwerbowane w celu udzielenia im pomocy,
 - 2) (uchylony).
4. (uchylony).

Art. 22.

1. O spełnieniu warunków, o których mowa w art. 21, orzeka Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych lub osoby przez niego upoważnione, na podstawie udokumentowanego wniosku zainteresowanej osoby oraz rekomendacji stowarzyszenia właściwego dla określonego rodzaju działalności kombatanckiej lub represji. Rekomendacji udziela się bez względu na to, czy osoba ubiegająca się o uprawnienia zgłosi zamiar wstąpienia do stowarzyszenia. Na podstawie decyzji o przyznaniu przez Kierownika uprawnień określonych w ustawie Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych wydaje odpowiednie zaświadczenie.
2. W trybie, o którym mowa w ust. 1, wydawane są zaświadczenia potwierdzające uprawnienia osób, o których mowa w art. 20 ust. 3, z tym że w przypadku gdy zmarły małżonek (małżonka) posiadał potwierdzone uprawnienia, rekomendacja nie jest wymagana.
- [3. *Wnioski o przyznanie uprawnień z tytułów określonych w art. 1-4, z zastrzeżeniem ust. 4, mogą być kierowane, w trybie, o którym mowa w ust. 1, do dnia 31 grudnia 1998 r. przez osoby zamieszkałe na stałe w Polsce, a do dnia 31 grudnia 1999 r. przez osoby zamieszkałe poza granicami Polski.]*

Ust. 3 w art. 22 niezgodny z Konstytucją - wyrok TK, Dz.U. z 2003 r. Nr 72, poz. 658.

4. Wnioski o przyznanie uprawnień z tytułów określonych w art. 1 ust. 2 pkt 7 i w art. 2 pkt 7 mogą być kierowane w trybie, o którym mowa w ust. 1, do dnia 31 grudnia 1999 r.

Rozdział 6

Źródła i sposób finansowania niektórych świadczeń

Art. 23.(uchylony).

Art. 23a.

1. Wydatki na:

- 1) pomoc pieniężną, o której mowa w art. 19, wraz z kosztami jej obsługi, które mogą wynosić do 5% wartości tej pomocy,
- 2) upamiętnianie i popularyzowanie historii walk o Odrodzenie Polski i represji wojennych oraz okresu powojennego, w tym na działalność dokumentacyjną i wydawniczą,
- 3) finansowanie kosztów zadań administracyjnych i opiekuńczych, wykonywanych na rzecz środowiska kombatanckiego, zleczanych organizacjom pozarządowym przez Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

– są realizowane ze środków budżetu państwa.

2. Środki przeznaczone na pomoc realizowaną przez kierownika ośrodka pomocy społecznej, Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych przekazuje na rachunki budżetów gmin. Pierwsza rata jest przekazywana do dnia 15 lutego każdego roku.
3. Środki na upamiętnianie i popularyzowanie historii walk o Odrodzenie Polski i represji wojennych oraz okresu powojennego, przez działalność dokumentacyjną i wydawniczą, mogą otrzymywać także, na podstawie umów zawartych z dysponentem części budżetowej – Kierownikiem Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych – podmioty inne niż określone w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.¹⁾).
4. Do wyłaniania podmiotów, o których mowa w ust. 3, stosuje się odpowiednio przepisy działu II rozdziału 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Art. 24.

1. Świadczenia pieniężne przewidziane dla kombatantów i innych osób uprawnionych oraz pozostałych po nich członków rodzin, a także dodatek kompensacyjny określony w art. 20 ust. 2 pkt 2 i ust. 3 oraz ryczałt energetyczny określony w

¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593, Nr 116, poz. 1203 i Nr 210, poz. 2135, z 2005 r. Nr 155, poz. 1298, Nr 169, poz. 1420, Nr 175, poz. 1462 i Nr 249, poz. 2104 oraz z 2006 r. Nr 94, poz. 651.

- art. 20 ust. 2 pkt 3 i ust. 3 są wypłacane przez właściwe organy rentowe ze środków będących w dyspozycji tych organów i finansowane z budżetu państwa. Świadczenia te oraz dodatek kompensacyjny i ryczałt energetyczny wraz z odsetkami za opóźnienie w ustaleniu prawa do nich lub ich wypłaty oraz koszty obsługi podlegają refundacji na rzecz Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz Funduszu Emerytalno-Rentowego Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dotacji budżetu państwa.
2. Świadczenia, dodatek kompensacyjny oraz ryczałt energetyczny, o których mowa w ust. 1, przysługujące osobom otrzymującym uposażenie w stanie spoczynku albo uposażenie rodzinne wypłacają ze środków budżetu państwa jednostki wypłacające te uposażenia. Jeżeli jednak osoby te są uprawnione także do pobierania świadczenia o charakterze rentowym, świadczenia, o których mowa w ust. 1, wypłaca właściwy organ rentowy.
- w ust. 5 w art. 25 (kursywa) obecnie: minister właściwy do spraw wewnętrznych

Rozdział 7

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 25.

1. Osoby, które uzyskały uprawnienia kombatanckie na podstawie dotychczasowych przepisów, zachowują te uprawnienia, z zastrzeżeniem ust. 2.
2. Pozbawia się uprawnień kombatanckich osoby:
 - 1) wymienione w art. 21 w ust. 2:
 - a) w pkt 1, 3 i 4, z zastrzeżeniem art. 21 ust. 3,
 - b) w pkt 2, 2¹, 5 i 6, jeżeli w wyniku postępowania weryfikacyjnego wykazano im czyny, o których mowa w tych przepisach,
 - 2) które na mocy dotychczasowych przepisów uzyskały uprawnienia kombatanckie wyłącznie z tytułu działalności w latach 1944-1956 w charakterze „uczestników walk o ustanowienie i utrwalenie władzy ludowej” lub innych tytułów niż wymienione w art. 1 ust. 2, w art. 2 oraz w art. 4. Uprawnienia te zachowują jednak osoby, które uczestniczyły w Wojnie Domowej w Hiszpanii w latach 1936-1939 lub które uprawnienia te uzyskały z tytułów określonych w ustawie, oraz żołnierze z poboru, którzy pełnili służbę wojskową w Wojsku Polskim w okresie od 10 maja 1945 r. do 30 czerwca 1947 r.
3. Uprawnienia uzyskane od Związku Bojowników o Wolność i Demokrację i Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej po 31 grudnia 1988 r. podlegają weryfikacji.
4. Decyzje w sprawie pozbawienia uprawnień kombatanckich podejmuje Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych.
5. Decyzje, o których mowa w ust. 4, wydawane są z urzędu lub na wniosek stowarzyszeń kombatanckich albo Ministrów Sprawiedliwości, Obrony Narodowej lub *Spraw Wewnętrznych i Administracji*, a także w wyniku weryfikacji.
6. Szczegółowe zasady i tryb postępowania w sprawach dotyczących pozbawienia i przywrócenia uprawnień kombatanckich w stosunku do osób, o których mowa w ust. 2, oraz zasady przeprowadzania weryfikacji określi w drodze rozporządzenia Prezes Rady Ministrów.

Art. 26.

Osoby, o których mowa w art. 25, pozbawione prawomocną decyzją uprawnień kombatanckich tracą uprawnienia wynikające z ustawy, z wyjątkiem uprawnień, o których mowa w art. 12, z tym że osobom, które w dniu wejścia w życie ustawy pobierały emerytury, renty inwalidzkie lub renty rodzinne, zamiast tych świadczeń przyznaje się:

- 1) świadczenia na zasadach ogólnych, określonych w przepisach *o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin* lub w innych przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym,
- 2) świadczenia w kwocie najniższej, jeżeli nie spełniają warunków do przyznania świadczeń, o których mowa w pkt 1; przepisy *o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin* stosuje się odpowiednio.

Art. 27.

Zaświadczenia i legitymacje o uprawnieniach kombatanckich, wystawione na podstawie dotychczasowych przepisów, do czasu wydania nowych zaświadczeń zachowują moc, chyba że została wydana decyzja o pozbawieniu uprawnień.

Art. 28. (pominięty).

Art. 29. (pominięty).

Art. 30.

1. Wnioski o nadanie odznaczeń upamiętniających udział w walkach o niepodległość i suwerenność Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, z własnej inicjatywy lub na wniosek stowarzyszeń kombatanckich:
 - 1) Minister Obrony Narodowej - w stosunku do osób, o których mowa w art. 1,
 - 2) Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych - w stosunku do osób, o których mowa w art. 2 i 4- na zasadach określonych w obowiązujących przepisach.
2. Przepis ust. 1 nie narusza uprawnień *Ministra Spraw Zagranicznych* do przedstawiania wniosków o nadawanie tych odznaczeń.
3. Przepisy dotyczące postępowania w sprawach nadawania odznaczeń, niepozostające w sprzeczności z ust. 1 i 2, stosuje się odpowiednio.

Art. 31. (pominięty).

Art. 32. (pominięty).

Art. 33.

Traci moc ustawa z dnia 26 maja 1982 r. o szczególnych uprawnieniach kombatantów (Dz.U. Nr 16, poz. 122 i Nr 40, poz. 269, z 1986 r. Nr 42, poz. 202 oraz z 1987 r. Nr 14, poz. 84 i Nr 33, poz. 180).

w ust. 2 w art. 30
(kursywa) obecnie:
**ministra właściwego
do spraw zagranicznych.**

Art. 34.

Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1991 r.